

Rózsafalvi Zsuzsanna

A Nyugat és kora

Babits Mihály: Tanulmányok, esszék

Az utóbbi évtizedekben – a *Nyugat* és kora iránti fokozódó érdeklődésnek köszönhetően, a korszakot érintő szekunder irodalom szaporodásával párhuzamosan – megindultak a primer szövegkiadások, így a Babits kritikai kiadás is komoly előkészítés és műhelymunka eredményeképpen újabb és újabb kötetekkel jelentkezik. A Babits-életmű esetében különösen igaz, hogy volt mit pótolni, hisz, mint tudjuk, az a hetvenes évekig a mellőzött kutatási területek közé tartozott, számos szöveg meg sem jelenhetett a szerzőtől. Talán ennek is köszönhető jelenkori kedvező, kivételes helyzete, az, hogy a teljes életmű kritikái (újra)kiadása zajlik: 1997-től folyamatosan kerül kiadásra Babits valamennyi regénye és drámája, napjainkra az összes levelezés első négy kötete is elkészült, s a közeljövőben az esszék, tanulmányok első kötetei is az olvasók, kutatók kezébe kerülhetnek. A háború utáni Babits-kiadások legmostoháiban éppen ez utóbbi területet kezelték, még akkor is, ha a Babits-ouevere egyik legfajsúlyosabb, legfontosabb része az irodalomtörténeti, kritikai és esszéírói tevékenység.

Épp ezért volt nagy szükség a Jankovics József által szerkesztett *Tanulmányok és esszék* címmel 2005-ben megjelent kötetre, hiszen – ahogy a szerkesztő a kötet utószavában megjegyzi – „több mint negyedszázada nem jelent meg a magyar könyvkiadásban olyan átfogóbb, Babits teljes tanulmányírói és szépirói munkásságát szemlélő gyűjtemény, amely részletes jegyzetapparátussal, az ismeretterjesztés és szórakoztatás mellett, a felsőoktatást és a tudományos kutatást is szolgálja.” S valóban, a Belia György által 1978-ban kiadott *Esszék, tanulmányok* óta nem került kiadásra Babits teljes esszé- és tanulmányírói munkásságát számbavevő, bemutató és azt népszerűsítő gyűjtemény. Ezt a hiányt pótolja a Kortárs Könyvkiadó által megjelentetett válogatás, mely tartalmilag – bevállaltan – felhasználja a hivatkozott Belia-féle kiadást, de struktúrájában és szerkesztési elvében gyökeresen eltér attól.

A *Tanulmányok és esszék* a Magyar Remekírók mindannyiunk számára ismerős, olvasóbarát, jól kézbe vehető, bibliapapíron megjelenő sorozatának legújabb köteteként látott napvilágot. E sorozat évtizedek óta azzal a céllal jelenik meg, hogy egyes darabjai egy-egy írói életmű, esetleg egy-egy korszak fontosabb műalkotásainak, szövegeinek reprezentatív válogatása legyen, s – természetesen a szerkesztők szubjektív ízlését és értékítéletét sem kizárva – bocsássanak közre olyan válogatást, mely a tudományos és intézményekhez kötött kánont is tükrözi. A Jankovics József által összeállított könyv is illeszkedik e koncepcióba: Babits tanulmányaiból, esszéiből, portréiból igyekezett a legfontosabb alapszövegeket közreadni, ugyanakkor kevésbé hivatkozott írásokat is beemelt a kötetbe. Terjedelmi korlátok miatt természetesen erős válogatást kellett végeznie, melynek eredményeképpen 52 írás került be a gyűjteménybe, mely azért jól reprezentálja az életmű egészét. A kötet novumát leginkább az elrendezés újszerűsége, a szövegek kritikai igényű kiadása, jegyzetelése, a bőséges tárgyi magyarázatok, a szöveggondozás igényessége adja.

A szerkesztő a Babits-szövegeket tematikus egységekre osztotta, szám szerint öt fő fejezetet alakítva ki. Az első tematikus blokk címe *A filozófus*, mely a gondolkodó – s engedtesse meg inkább ennek a fogalomnak a használatát, mint a filozófusé – Babits írásait tartalmazza. Lehet, hogy a filozófia felől nézve, tudományos szempontból nem Babits legkiemelkedőbb írásai alkotják a nyitó egységet, hanem sokkal inkább Babits gondolkodásának alapelemeit bemutató, határesetétikailag érdekes szövegek kerültek be a válogatásba, melyek nemcsak a szerző szellemi horizontjának, hanem a koráramlatoknak és a korszak eszmetörténetének a keresztmetszetét is adják (*Bergson filozófiája*, *Játékfilozófia*, *Veszedelemes világnézet*, *Agoston*, *Kant és az örök béke*, *Szellemtörténet*). Babits érdeklődésének, olvasottságának, gondolkodásának horizontális és vertikális keresztmetszetét képezik le tehát e szövegek. A filozófiai orientáció, Bergson, Kant, a szellemtörténet, az „izmusok” poétikai konzekvenciái, iroda-

lom és etika kapcsolódásának lehetősége, közéleti szerepvállalás és háborúellenesség, a katolicizmus, a tudomány és a művészet határait, kapcsolódási lehetőségeit definiáló személyiség gondolatfutamai, és még lehetne sorolni az írások főbb csapásvonalát, melyekből körvonalazódik a lehetőséghez és terjedelmi korlátokhoz képest leginkább felvázolható filozófiai és gondolkodói portré.

A második, viszonylag karcsúbb tematikus egység *A világirodalom olvasója* címet viseli, s ízelítőt ad arról a – köztudottan a korszakban is párját ritkító – világirodalmi műveltségről, mely Babits sajátja volt. Azonban e néhány szöveg (*Amor Sanctus*, *Dante és a mai olvasó*, *Goethe*, *Tennyson*, *Dosztojevszkij*) nem csupán Babits által készített irodalmi portré, hanem önarckép is, melyben felmutatja azt a kivételes kapcsolatot és hatást, melyet a költő- és íróelődök, műalkotások tettek Babitsra, művészi fejlődésére.

A harmadik, legvaskosabb szövegegyüttes a *Magyar irodalomtörténet és kritikus*. Ez, mint a cím árulkodó volta is utal rá, a magyar irodalmat értelmező esszék, portrék gyűjteménye. A kötet válogatója nem a keletkezés, hanem a tárgyalt szerzők életének időrendjébe rendezte a szövegeket: Balassi portréjával indul a sor, melyet Kölcsey, Arany, Petőfi és Kosztolányi arcképe követ, s itt kap helyet a két fontos „vitairata”, a Berzeviczy Albertnek címzett, Ady és a *Nyugat* köre szellemiségének védelmében született *A kettőszakadt irodalom*, valamint a Németh László *Kisebbségben* című írásával polemizáló *Pajzsral és dárdaival*. A szerkesztő tudatosan e tematikus egységet szánta a kötet magvának, hiszen a magyar literatúrát érintő írások, az irodalomtörténeti és kritikai tevékenység a legkiemelkedőbb, és arányaiban a leterjedelmesebb Babits elméleti munkásságában.

A negyedik ciklus, *A szellemi élet szervezője*, Babits irodalom- és kultúrpolitikai tárgyú megnyilatkozásainak gyűjteménye. Olyan, a korszak társadalmi, kultúrpolitikai és politikai változásaira adott reakcióiról, válaszairól árulkodó írások kaptak itt helyet, mint *A magyar költő kilencszázötvenkilencben*, amely a Petőfi és a Kisfaludy Társaság tagjainak világnézetű revíziója ellen írott vitáit, vagy a Julien Benda könyvének ürügyén született *Az írástudók árulása*, amely a költők etikai szerepvállalásának fontosságát hirdeti, vagy a nemzetkarakterológiai írásainak legismertebbje, *A magyar jellemről*. Kissé hiányolni lehet e tematikus egységből a konkrétan a *Nyugathoz* mint folyóirathoz kötődő irodalom-szervezői-szerkesztői tevékenységet megidéző szövegeket, viszont e mellőzés oka nyilvánvalóan a terjedelmi korlátokban keresendő.

Az ötödik, s egyben záró tematikus egység, *Az önéletrő*, az életrajzi vonatkozású esszékben épül fel. A kötet összeállítója vélhetően az életrajz felől közelítve emelte ki e darabokat, s így olyan, a fontosabb Babits-élethelyszínekre reflektáló művek kaptak itt helyet, mint a *Fogarasz*, vagy az Esztergomot tematizáló *Szent István városa*, illetve a *Szekszárdi kadarka*. E ciklust, és egyben a kötetet is betegágyon papírra vetett, a háború küszöbén írott *Curriculum vitae* zárja, mintegy szimbolikusan.

A fenti, a kötet struktúráját bemutató összefoglalásból is kitűnhet, hogy Jankovics József a kötet összeállítása során szakított a korábbi kötetkompozíciós gyakorlattal: nem a megjelenés ideje, s nem is a Babits-kötetek megjelenését követve rendezte el a szövegeket, hanem „modulokban”, tematikus egységekben gondolkodott, azon belül pedig a tárgyalt téma vagy szerző (irodalom)történeti kronológiai rendjéhez igazodott. Így a kötet nemcsak könnyebben kezelhetővé vált, hanem az sem elhanyagolható, hogy az írói-alkotói személyiséghez való hozzáférés is könnyebb lett, Babits intellektuális orientációinak megértéséhez is vezérfonalat kaptunk, s ezáltal az elméletirő Babits portréja, karaktere is könnyebben megragadhatóvá vált az átlagolvasó számára.

A szövegkiadás – mint ezt Jankovics József hangsúlyozta – az ultima manus vagy ultima editio elvét tekintette irányadónak, de vitatható esetekben tekintetbe vett más közlést, folyóiratbeli szövegvariánst, ha arra szükség volt. A végleges, az olvasók számára kézbe vehető szöveg a mai helyesírásnak megfelelően, de a szerző nyelvhasználatának sajátosságait megőrizve alakult ki, s így a Belia-féle kiadáshoz képest is „hitelesebb”, pontosabb textusok születtek.

A kötet egyik legkiemelkedőbb erénye a gazdag filológiai apparátus, a jegyzetek, tárgyi és név-magyarazatok alapossága, de ugyanakkor arányossága, mely a kritikai kiadások minőségének és struktúrájának megfelelően készült. (Csupán jelzésértékkel utalnánk a kötet belső arányaira, mely mennyiség ezúttal a minőséggel is korrelál: a közel 800 oldalas kötetből 200 oldalon a jegyzetapparátus található.)

Kijelenthető tehát, hogy a Jankovics József által gondozott és közzétett *Tanulmányok és esszék* című Babits-kötet az oktatásban és a kutatók számára is jól használható alapkiadás, amely a kritikai kiadás esszéi, tanulmányokait összegyűjtő alorozatának elkészültéig abszolút hiánypótló kötet, s annak elkészülte után pedig egy azzal párhuzamos, reprezentatív és szükséges válogatás a Babits-életműből.

(*Kortárs Kiadó*, 2005)